

Vansem

757(179.25)

Ճ - 29

Ժ Ա Ն Ս Ե Ւ

Ե Ղ Ե Ո Ւ

228491

ԵՊՀ Գրադարան

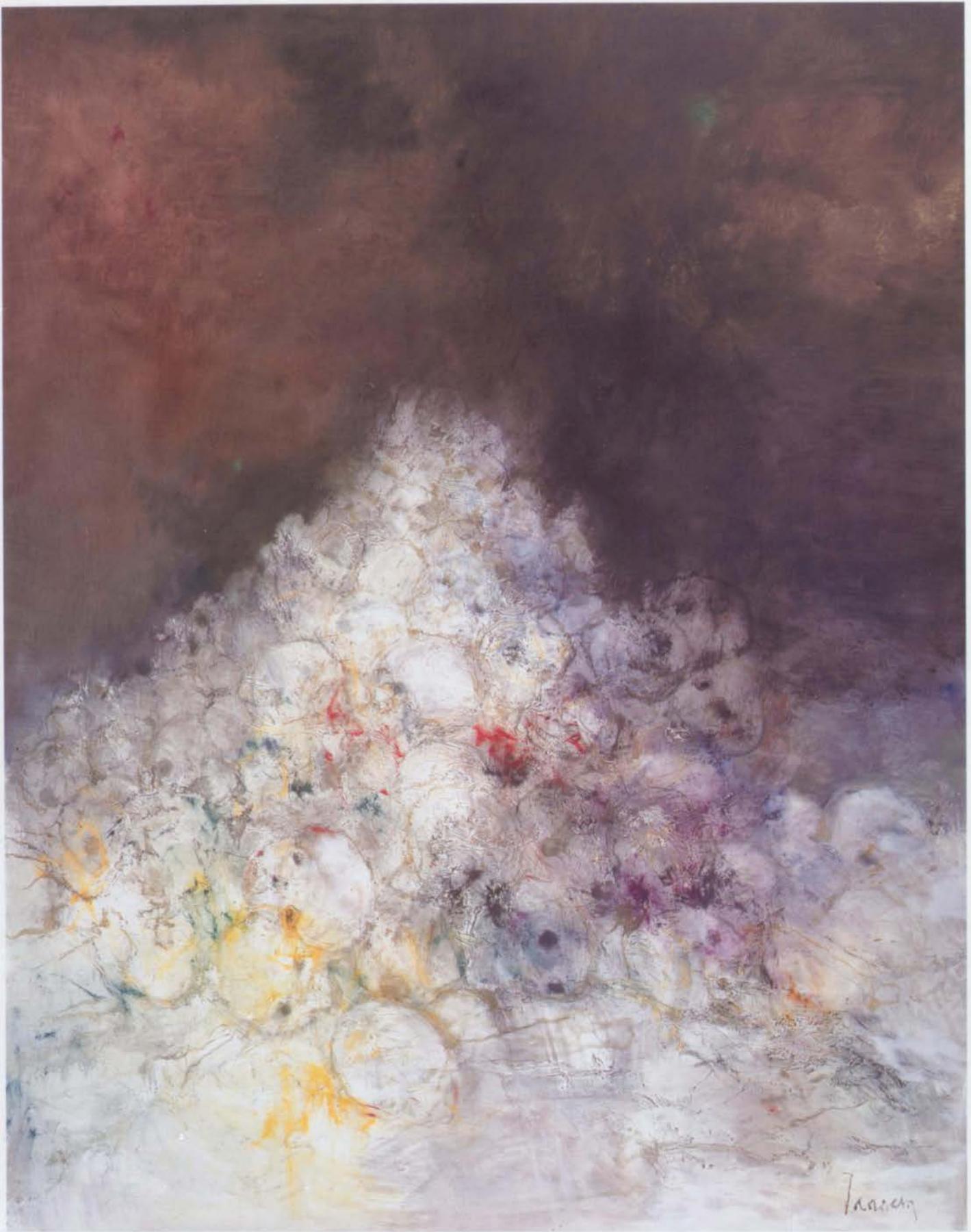

SU0188005

From the library of
Garen Gregorian
bequeathed by the Gregorian
and Kalognomos Families

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ · 2002 ԹԻՎ

ԵՊՀ Մատեմատիկական և Ֆիզիկական գիտությունների ամբիոն
Sarkis and Marie Izmirlian Library of YSU
Библиотека ЕГУ им. Саркиса и Марии Измирлианов

Հանիկ կորած ծաղիկներ. 2001

Comme des fleurs coupées

146 x 114

ԺԱՆՍԵՄԻ ԵՂԵՌՆՅ՝ ՀԻՇՈՎԻԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԳԻ

JANSEM: MASSACRES, L'ÂME DES SOUVENIRS

Ժանսեմի ստեղծագործությունը եզակի է, քանզի նա, շրջանցելով հայացը, գնում է նյութից անդին եւ նկարում զգաց մունքները:

Ցույց տալ այն, ինչ տեսանելի է՝ միշտ էլ հնարավոր է զծով կամ լուսապատկերով: Թարգմանը լինել ապրումների՝ պահանջում է ծայրաստիճան զգայունություն դրանց նվազագույն քրթիոր հայտնաբերելու համար, եւ կատարյալին հասնող ստեղծագործական տաղանդ:

Ժանսեմը եզակի է, քանզի նա ունի այս աստվածային շնորհները:

Նա մեր ժամանակների ամենամեծ նկարիչներից է, քանզի միակն է, որ զծով եւ գույնով, իր կերպարների հայացընով եւ մարմնի շարժումով ի զորու է թարգմանել այն, ինչին միայն մաքուր միտքը կարող է հասնել:

Ժանսեմը տուփն է մասունքների, ուր ապաստան է գտնում հոգին, նրա անձի խորին խորքերում հնչում է իրենց հավերժական ցավը ռռնացող, տառապանքից այլակերպված ոգիների ձայնը: Նրանց ծվատված մարմիններից առաջ ծվատվել էր նրանց գիտակցությունը, որ այսօր հառնում է Արվեստագետի մեջ:

Հայոց Եղեռնի պատկերներով՝ Ժանսեմը անցնում է նկարչությունից հեռու անդին, ուր միացյալ եւ

L'œuvre de Jansem est unique, car dépassant le regard, il va au-delà de la matière et peint les sentiments.

Montrer ce que l'on voit est toujours possible par le dessin ou par la photographie. Traduire des émotions demande une sensibilité exacerbée pour en déceler les moindres vibrations et un talent d'auteur qui tient du sublime.

Jansem est unique car il possède en lui ces dons Divins.

Il est l'un des plus grands peintres de nos temps, car il est le seul, à savoir traduire par le trait et la couleur, par le regard comme par l'attitude corporelle de ses personnages, ce que seule la pensée pure peut atteindre.

Jansem est comme un Tabernacle dans lequel se réfugie l'Esprit, et c'est dans le plus profond de sa personne que résonne le glas des âmes transfigurées par la souffrance pour hurler leur douleur éternelle. La déchirure de leur corps fut précédée par celle de leurs consciences qui aujourd'hui resurgit dans celle de l'Artiste. Ce que Jansem nous montre avec le massacre des arméniens, dépasse et de loin le domaine de la peinture, car c'est le point unitaire de toutes les sen-

միակ կետում հատվում են մարդկային զգայությունները եւ Աստվածայինը:

Հակառակ տեսանողի, որ գուշակում է ապագան, Ժանսենը հայելին է, որ մեզ ցուցանում է մի այլ կյանք: Կյանքը այն մարդկանց, որոնք տաճամահ եղան, սակայն որոնց կենդանի հուշը հիշողության իրավունք ունի:

Oh, ինչքան դժվար է զգալ, թե ինչպես է սուրը բացում որովայնը... Յարադանը կտրում գուխը... Կրակը այրում մարմինը:

Սակայն նույնիսկ եթե Նահատակը ոչնչացված է, պարտք գյուրթյուն ունի՝ վկայելու պարտքը:

«Եղեռն» նկարաշարի մեջ Ժանսենի դրած երաժշությունը սարսափազդու է, քանզի սարսափելի էր ողբերգությունը:

Երեխան՝ կախված մի ոտքից, լացում է, սակայն ի՞նչ կլիներ նրա աղաղակը, երբ իմանար, որ կենդանի-կենդանի երկու կեսի է բաժանվելու ծնկաչոք մոր առջեւ, մայր, որ աղաչում է, փլվում-ընկնում, խուճապահար՝ նորից վերկենում: Դեռևս տաք, մուգ կարմիր արյունը, որ հորդում է փոքրիկի սրահար մարմնից եւ շփում ծնողի երեխն, կարմիր մարգարտահատիկներ են դառնալու Անմեղ Սրբերի քագին:

Մերկ ու սմբած դիակների՝ պարանով կապուված սյուների երկայնքին, կոտրած ճյուղերի նման կախ են ընկել՝ լրյալ ու սեփական անդամների ծանրությունից ճանրված:

Մահվան ջութակները ականջ ծակող ձայներով լուծում են մարմինները վաղորդայնի օյի տատանումների մեջ: Չուրակներն անիրական ու երկնային մահվան պար են նա նվազում, որ հասնում է մինչեւ Սատանայի դրոշ, Հայոց շարասյուներին դժոխային պտույտների մեջ առնել-տանելով դեպի յուրյանց պատաճքը:

Մարմինները ծվեճ-ծվեճ են լինում, կաշին պոկվում ուկորից, գլուխներն ընկնում-գլորվում, կազմելով արնարարախ մի բուրգ Նկարիչի առջեւ՝ կարկանած ու կայծակնահար իր տեսիլքի սարսափից: Ահա նա՝ դրոշմված կտավի վրա, Վրձինը ձեռքին, սառած դեմքով, կորսաված հայացքով... Սակայն դա միայն նրա ֆիզիկական երեւոյթն է:

Իսկական Ժանսենը անցնում է ակնթարթից անդին: Նա իր մեջ պարփակում է տառապանքների եւ խոկումների մի ամբողջ ժամանակ, որ ընդգրկում է հարյուրամյակներ: Ժանսենը դուրս է ժամանակից

sibilités humaines rejoignant la Divinité.

A l'inverse du visionnaire qui prédit l'avenir, Jansem est le miroir qui nous montre une autre vie. La vie de ceux qui sont partis dans les supplices, mais dont le souvenir vivant a droit à une mémoire.

Oh ! Qu'il est difficile de sentir une épée ouvrir un ventre..... Un yatagan trancher une tête.... Une flamme roussir une peau.

Mais même le Martyre détruit, subsiste un devoir: Celui de témoigner.

Dans Massacres, la musique que met Jansem dans ses toiles est terrible, car terrible fut la tragédie.

L'enfant suspendu par un pied pleure, mais quel serait son hurlement s'il savait qu'il sera coupé en deux de son vivant devant sa mère à genoux, supplante, effondrée, mais revigorée par l'urgence, et envahie par la panique. Le sang rouge vif, encore chaud, qui va jaillir du petit corps désarticulé et couvrir sa génitrice, va se transformer en perles de rubis sur la couronne des Saints Innocents.

Les cadavres mous, affaissés, soutenus par une corde le long d'un poteau, pendent, à l'abandon, telles des branches fendues, le sexe qui s'effiloche sous son propre poids.

Les violons de la mort aux sons stridents dissolvent les corps dans l'air du matin qui commence. Ils jouent une valse irréelle, céleste et macabre qui résonne jusque dans le royaume de Satan, entraînant les colonnes d'Arméniens dans une ronde infernale vers leurs sépultures.

Les corps se décharnent, leur peau quitte les os, les têtes se détachent et roulent, formant une pyramide sanglante devant le Peintre immobile, foudroyé par l'horreur de sa vision. Il est là, reproduit sur la toile, le pinceau à la main, le visage figé, l'œil perdu, mais ce qu'il nous montre n'est que son apparence physique.

Le vrai Jansem dépasse l'instant. Il englobe en lui tout un temps de souffrances et de méditations qui couvre les siècles. Il est hors du temps et de l'espace, il est ce que l'on ne peut ni voir ni toucher, il est l'esprit de la Douleur.

Alors, le noir de la nuit va engloutir devant lui la

եւ տարածությունից, նա այն է, ինչ չես կարող ոչ տեսնել, ոչ շոշափել, նա Ցավի ոգին է:

Գիշերվա խավարը նրա առջեւ ահա-ահա կլանելու է այգաբացի լույսը եւ սուզվելու Տիեզերքի սացե անսահմանության մեջ: Բացվում է ժամանակների անհատակ անդունքը: Կատարյալ լուրյուն է տիրում..., ոչինչ այլեւս չի շարժվում:

Հատուկենտ ճիշեր են հանկարծ պոլկում լուս կոկորդներից: Երեխաների ճիշեր, որ անհնար է զայել: Տղամարդիկ, ծերերը եւ կանայք մի հատիկ տնբոցով անգամ չեն ուզում բավարարություն տալ դահիճներին: Նրանք ընկնում են բերանները փակ, որ հետո ծեփվում են Հայրենյաց հողով: Սակայն այդ ներքին աղաղակները պակաս ուժեղ չեն: Դրանք արձագանքում են եւ կարծագանքնեն դեռ երկար՝ ողջ Անատոլիայի լեռներով եւ դաշտերով մեկ:

Լուրյան աղաղակները:

Այն՝ ինչ չի լսում ականջը, բայց արձակում է մտքի վերջին ճիզը, համբառնող անմերի հոգին է: Այդ քրիոն է, որ կարդացվում է հայացրում, լայն բացված եւ ոչինչ չտեսնող այդ աշքում, որ ճշում է իր սարսափն ու վիշտը: Քանզի աշքը մնացել է չորացած կրծքից արձակված միակ ձայնը եւ հենց հայացրի մեջ կուտակված ցավի այդ արտահայտությունն է, որ ժամանմը խտացնում է իր կտավների մեջ:

Հայացքը:

Դա կյանքի վերջին ճիշն է. վախից համբացած երեխայի աղաչող հայացքը, կնոջ վշտակորույս հայացքը, որից խլել են իր երեխան եւ որի երբեմնի մայրական կարով լեցուն, ծանր ու կենարար ստիճները դատարկել են, մզվել, կախվել հողին, որ բացվել ու կանչում է նրանց: Խելագարված ու անձայն մանկամարդ աղջկա կորսված հայացքը, այլեւս անուժ ծերունու դատարկ եւ հանդիմանական հայացքը: Աղոքքի մեջ մաքրագործված՝ Աստծուն ուղղված հայացքը, մահապարտ զույգի հրաժեշտի տիսուր հայացքը՝ դեռեւս լի սիրով եւ քնքանքով: Նրանք արդեն ծեր են նախքան ծերանալը եւ միայնակ են մնացել տանջանքների այդ պտույտի մեջ: Փակ կրաքերով ներքին հայացքները՝ արդեն հաղորդակից այնկողմնայինի հետ: Մեռած հեծյալների դատարկ ակնախոռչների՝ այդ անհատակ ու խավար սահմոկեցուցիչ անցքերի սարսափազդու հայացքները: Նրանք շաճրահար են անում ապրողներին իրենց չորացած ուկորների ճրճոյունով:

lumière de l'aube et sombrer dans l'infini glacial des Univers. L'abîme sans fond des temps s'est ouvert. C'est le silence absolu,... plus rien ne bouge.

Cependant, quelques cris se sont échappés de quelques gosiers silencieux, ceux des enfants qui ne peuvent se retenir. Les hommes, les vieillards, les femmes, furent trop fiers et ne voulurent pas donner la satisfaction à leurs bourreaux d'un seul gémississement. Ils tombèrent la bouche close que la terre d'Arménie emplira par la suite. Mais leurs hurlements, tout intérieurs qu'ils furent, ne furent pas moins grands. Ils résonnèrent et résonneront longtemps dans les plaines et les montagnes de toute l'Anatolie.

Un hurlement de silence !

C'est ce que l'oreille n'entend pas, mais que le dernier sursaut de pensée émet, c'est l'âme d'un innocent qui s'envole. C'est cette onde qui se lit dans le regard. Cet œil grand ouvert et qui ne voit rien, occupé qu'il est à crier sa terreur et sa détresse. Car ce sont les yeux la seule voix qui peut encore sortir de ces thorax desséchés, c'est cette exhortations de douleur par le regard que Jansem recueille dans ses huiles.

Le regard !

C'est le dernier cri de vie; le regard suppliant d'un enfant rendu muet par la peur; le regard de détresse d'une femme à qui on a pris son enfant et dont les seins nourriciers autrefois lourds et remplis de lait maternel, sont vidés, taris, tournés vers la terre qui s'ouvre et les appelle; le regard perdu, sans voix d'une jeune fille devenue folle; le regard vide et accusateur d'un vieil homme maintenant sans force; le regard en sublimation d'une prière à Dieu; le triste regard d'adieu d'un couple condamné mais encore plein d'amour et de tendresse l'un pour l'autre. Ils sont déjà vieux avant d'avoir vieilli et se retrouvent seuls au monde dans cette foule de torture; les regards intérieurs aux paupières closes, déjà en contact avec l'au-delà; les terribles regards des orbites creuses, horribles trous noirs et sans fond, des cavaliers morts. Ils foudroient les vivants au son du cliquetis de leurs os desséchés; les regards fantômes qui transpercent

Մարմինները ծակող ուրվականի հայացքները:

Եվ հանկարծ՝ մի հայացք, որ ջնջում է մնացած հայացքները:

Ուժեղ, տիրական եւ հզոր այդ հայացքը հորդում է աստվածային ուժից: Դա Աստծո սպասավորի հայացքն է՝ քահանայի, որ մետաղյա ու անդրաշխարհյան ձայնով, կտրելով ինչպես պողպատը, հանդարտ ու հեղինակավոր, դահիճներին ասում է. «Ինչ անուն էլ տալիս ես քո Աստծուն, ես քեզ ժամադրում եմ Նրա առջեւ, որ Նա քեզ դատի: Եթե մեզնից քողովրյուն իմնդրես, մենք քեզ կմերենք հանուն Նրա: Սակայն եթե Ժխտես քո մեղքը, այնժամ ով էլ լինի այդ Աստված, հանուն Նրա, մենք քեզ կմեղադրենք եւ կանչծենք ընդմիշտ եւ մեր անեծքը քեզ կիետապնդի առհավետ՝ հանց անվերջ արձագանք: Անեծքը քեզ հետ կլինի սերմնդե սերունդ: Քանզի դու ես, որ մերժեցիր մեր քողովրյունը՝ Ժխտելով քո արարքը: Եվ անվերջ է շարանը մեռածների գալիք երեխանների, որ այեւս լույս աշխարհ չեն զա: Նրանց ուրվականների շարանը՝ մեղադրականը քոնած, անվերջ թափորով կսաղմոսի քո արարքի հանդիմանականը ողջերի եւ մեռյալների Աստծուն, որ շպաշտպանեց նրանց՝ այդ անմեղներին: Նրանք Նրան կիշեցնեն, որ Նա Աստվածն է նաև Արդարության եւ Վրեժի: Քանզի հակառակ ողջերին ուղղված Նրա հրամանի, դուք՝ դահիճներդ, համարձակվեցիք խախտել այն, խանգարելով, որ կատարվի խոսքը, որն ասում է. քեղմնավորվեք, աճեցեք, բարգավաճեք երկրի վրա»:

Չոհերի շծնված ժառանգների միակ հույսը, որոնց գոյությունը դարձել է անհնարին եւ ողջերի մեջ մերժված, կենդանի ուրվականի նման հառնելն է դեռևս անքիծ կտավի ճերմակ պատանիք մեջ, որին նկարիչն արդեն ճեռ է զարմել: Եվ այն հրդեհը, որ լափեց գերյալների շարանը, դառնում է արարիչ կրակ եւ լուսավորում Վարպետի գործը:

Ահավոր ու անվերջանալի ցավեր, որոնք իրենց շարունակությունը գտնում են գոյություն չունեցած երգերի մեջ: Նրանց հեղինակները չեն ծնվել, նույնիսկ չեն մեռել, որովհետեւ երբեք գոյություն չեն ունեցել, իսկ նրանց ժառանգները մոռացության անդունդից ավելի հեռու են ընկել, նրանք սուզվել են Անեռության մեջ:

Կորուսյալ հոգիները բանաստեղծ-նկարիչի մոտ են գտել իրենց ապաստանը: Եվ նա՝ արտիստը, կտավին է հանձնում այն, ինչը աշխարհը չկարողա-

les ectoplasmes.

Et puis soudain un regard qui efface tous les autres !

Un regard fort, dominant et puissant, venu de la force divine.

C'est le regard d'un homme de Dieu, un prêtre qui clame, d'une voix d'airain, métallique, caverneuse, qui tranche comme l'acier et qui calmement mais avec autorité, dit aux bourreaux: «Quel que soit le nom que tu donnes à Dieu, je te donne rendez-vous devant Lui pour qu'il te juge. Si tu nous demandes Pardon, nous te pardonnerons en Son Nom. Mais si tu nies ta faute, alors quel que soit ce Dieu, en Son Nom, nous t'accuserons et te maudirons pour toujours et notre malédiction te poursuivra à jamais tel un écho sans fin. Elle sera sur toi de génération en génération. Car c'est toi qui as refusé notre pardon en niant ton acte. Et c'est sans fin que les enfants à venir de ceux qui sont morts ne verront pas le jour. Une cohorte de leurs spectres défilera, accusatrice, en une longue procession qui psalmodiera le reproche de ton acte au Dieu des vivants comme des morts, et qui ne les a pas protégés, eux les innocents. Ils lui rappelleront qu'il est aussi le Dieu de Justice et de vengeance. Car malgré son ordre adressé à tous les vivants, vous les bourreaux, avez osé le transgresser en empêchant que s'accomplisse la parole qui dit: procréez, enfantez, prospérez sur la terre».

Le seul espoir de leurs descendants dont l'existence est devenue impossible, niés qu'ils sont parmi les vivants, est de surgir, spectre vivant, dans le suaire blanc, immobile, de la toile encore vierge du tableau que le peintre a entamé. Alors l'incendie qui a consumé les files de prisonniers deviendra la flamme créatrice qui illumine l'œuvre de cet Artiste.

Douleurs immenses, sans fin, qui trouvent leur prolongement dans les hymens qui n'ont pas existé. Leurs auteurs ne sont pas nés, ils ne sont même pas morts, puisque eux n'ont jamais existé, et leurs descendants sont tombés plus loin encore que dans le gouffre de l'oubli, ils ont été engloutis dans le Néant.

Ames en perdition, c'est chez le peintre-poète qu'elles ont trouvé leur asile. Alors, lui, l'artiste jette

ցավ տեսնել, որը սակայն կարող է որսալ միայն տարածությունից ու ժամանակից դուրս, խիստից ու վշտից դուրս ոչ սովորական զգայունությունը:

Սակայն ահա զայրույթը, արդար զայրույթը վերապրողների, որոնց նա ոտքի է հանում թույլերի ու վախկոտների դեմ: Արվեստագետն իր հերթին աղաղակում է սեփական զայրույթի նյութը եւ աշխարհի երեսին նետում մահվան հեծյալների եւ նրանց զոհերի հորդան:

Ժանսեմի կտավները ողջ հայ ժողովրդի հիշությունն են: Այնտեղ պարփակված են նրանց նախնիներն ու խավարներում զոհ գնացած ժառանգները: Այդ կտավները նրանց գերդաստանների հայելին են: Նրանց, որոնք մնացին Երկրում՝ պահապանը լինելու նրա եւ սեփական Ապագան այնտեղ պատաճելու, որպեսզի իրենց ուկորներով կառուցեն Հայրենիքի սրբարանը, թեկուզեւ այն քարիստեցնեն նրանց կարմիր արյամք՝ քափված հեքանու աշխարհի հավերժական խորանի վրա:

«Եղե՛ն»:

Տղամարդիկ, կանայք, մանուկներ ու երեխաներ, ստվերների ու խավարից հանող վտիտ ու չորացած որվականների մի աշխարհ, քանզի դահիճներն իրենց զոհերին նախ հալածեցին: Նրանք զոհերին ստիպեցին քայլել, քայլել ու անվերջ քայլել, մինչեւ հոգնության, սովոր ու ծարավի տակ երթը վերածվի ժամանակից դուրս ինքնարերական ընթացքի: Մինչեւ հյուծախտը՝ սաստկացած ցերեկվա քարկ արեւից ու զիշերվա ցրտից, կտապալի շատերին ճանապարհի փոշու մեջ, որ կպատի մեռյալներին պատաճքի պես եւ կփայլի զիշերվա աստղերի տակ: Հեծյալ դահիճները նրանց կրողնեն այդպես, առանց նույնիսկ փոսը նետելու, քալանելով միայն նրանց վերջին ցնցոտիները: Եվ այդպես մերկ ու ոտարորիկ նրանք կմնան այդտեղ՝ որպես կերակոր շների եւ առնետների:

Ժանսեմը կուտակել է նրանց ողբը, զգացել նրանց ցավը, աղի արտասուրները լուծույթ են դարձել նրա կտավների վրա: Ժանսեմը կտրել է ժամանակը: Նա ավելին է արել, քան տեղահանումը ցույց տալը, նա այն զգացել է իր ողջ ներսով, իր սրտով, այնպիսի մի ուժով, որ նրա ստեղծագործությունը լցվել է դրանով ու դուրս է ժայթքում՝ տառապամբներից գերհագեցած:

Ժանսեմի կտավների վրա նրանք վտիտ են եւ սմբած, քանզի ոմանք մեռյալների երեխաներ են, որ

sur sa toile ce que les yeux du monde n'ont pu voir, mais qu'une sensibilité peu commune, en dehors de l'espace et du temps, en dehors des joies et des chagrins, peut seule capter.

Mais la colère est là, la juste colère des survivants qui les soulève et face aux faibles, aux pleutres, aux froussards, l'artiste à son tour hurle le motif de sa propre colère, et crache à la face du monde la horde des cavaliers de la mort et de leurs victimes.

Les toiles de Jansem sont la mémoire du peuple arménien. Elles contiennent leurs ancêtres et leurs descendants tombés dans les ténèbres. Elles sont le miroir de leurs familles. De ceux qui sont restés au pays pour en être les gardiens et ensevelir leur propre Futur, afin de bâtir avec leurs os le sanctuaire de la Patrie, même si elle fut rougie par leur sang versé sur l'éternel autel du monde païen.

Massacres !

Des hommes, des femmes, des bébés, des enfants, un monde d'ombres, de spectres sortis de la nuit, maigres et décharnés, car les bourreaux ont d'abord anéanti leurs proies. Ils les ont fait marcher, marcher et marcher encore et pour toujours car sous la fatigue, la soif et la faim, la marche devient un automatisme en dehors du temps. Jusqu'au moment où sous l'épuisement qu'accentue le lourd soleil du jour et le froid de la nuit, la plupart tomberont avec pour linceul la poussière du chemin qui blanchit tous les corps sous les étoiles. Les bourreaux à cheval ne les enseveliront pas, ne les pousseront pas dans le fossé, ils dévaliseront tout juste les plus riches des sandales qu'il leur reste. Les autres les va-nu-pieds resteront là, ils seront la nourriture des chiens et des rats.

Jansem a recueilli leurs pleurs, leurs larmes salées ont servi de solvant sur sa toile, il a ressenti leur douleur. Jansem a franchi le temps. Il a fait plus que montrer la déportation, il l'a ressentie dans son ventre, dans son cœur, avec une telle force que son œuvre en est remplie, et transpire nourrie de toutes ses souffrances.

Sur sa toile ils sont maigres et décharnés parce que certains sont les enfants des morts qui ne pourront

չեն կարող այլեւս ծնվել... Նրանք վտիտ են եւ սմբած, քանզի կյանքում չեն ծնվել եւ չեն ծնվի երբեք՝ եթե ոչ մտովի, եւ չեն ճաշակի Հայոց երկրի մրգերը... իրենց երկրի... իրենց պարտեզների... իրենց նախնիների տնկած... եւ որ ուրիշներ՝ իրենց դահիճների հետնորդները կքաղեն:

Ժանսեմն այցելել է կյանքի ուրվականներին, զգացել նրանց վիշտը եւ նա՝ Վարպետաց Վարպետը, խոնարհաբար ծառայել է նրանց՝ իր Տառապանքի գնով, որ վիճակված էր ապրել: Նա այդ արել է մեզ ասելու արվեստագետի լեզվով, որ սահմաններ չի ճանաչում, այն՝ ինչ մեռյալներն իրենք այլեւս չեն կարող մեզ պատմել:

Յուրաքանչյուր գործ, որ նա նկարում է, նրա կտավի յուրաքանչյուր մասնիկ մի հուշ է, որ նա քաղում է օդում, Հայոց քամուց ավելի ու ավելի հեռուն քշված հուշ, մաշված, անվերջանալի հիշողությունների հողմապույտի մեջ հազար անգամ կրկնված հուշ: Արարատը, Վանա լիճը սգո մեջ են, Լեռը անդրադարձնում է ողբի արձագանքը, արտասուրները հավերսում են լճի ջուրը: Ժանսեմը լսել է Լեռանը, Ժանսեմը ընպետ է փոքրուկից քշված լճի դառնահամ բույրերը:

Ավա՞ն:

Անցյալի ծաղկանց բույրին փոխարինել է ժահրահոտը, որ տարածվում է, մրգերի քաղցրին փոխարինել է լեղին:

Ժանսեմն ապրել է տառապանքը, պատուհասը զգացել իր մսի եւ արյան մեջ՝ այնպիսի մի վիրխարի ուժով, որ նրա կտավների վրա կենաց ուժերը խառնվում են մահվան մրրիկի հետ, մահամերձների միջից վեր քարձրացնում մեղադրողների կմախրները: Քանզի այլեւս սահման չկա կյանքի եւ վախճանի միջեւ, քանի որ բոլորը բռնել են դեպի անեռյուն տանող նույն ճանապարհը՝ մինչեւ ժամանակների վերջը խրվելով տարիների անհատակ անդունդի մեջ:

Կտավն անվերջ է, որ պատռում է հայացքի սահմանները, քանի որ ցավը նրանց, որը շրջում են ի փնտրություն կյանքի, որ նրանց մերժվել է, սահման չունի:

Կտավն անսահման է, անդիմադրելի, անզուսպ, որ քեզ առնում-տանում է, քանզի նրա հորիզոնը ողջ Տիեզերքն է, իսկ պատյանը՝ Հավերժությունը:

Ժանսեմը մեզ ի ցույց է դնում ջահենների դեմունքարմ դիակներ՝ ցավից սեւացած, որոնց վաղը այ-

նաître... Ils sont maigres et décharnés parce qu'ils ne sont pas nés à la vie et ne naîtront jamais, si ce n'est par l'Esprit et ils ne goûteront jamais aux fruits de la terre d'Arménie... de leur terre... de leurs jardins... plantés par leurs ancêtres... et que d'autres, les fils de leurs bourreaux, cueilleront.

Jansem a fréquenté les spectres de la vie, il en a ressenti la détresse, et lui le plus grand des plus grands parmi les peintres, s'est mis humblement à leur service, au prix de sa propre Passion qu'il lui fallut vivre. Il l'a fait pour nous dire dans son langage d'artiste qui n'a pas de frontière, ce que eux les morts ne peuvent plus nous raconter.

Chaque œuvre qu'il peint, chaque parcelle de sa toile est un souvenir qu'il cueille dans l'air, porté toujours plus loin par le vent d'Arménie, usé, répété à l'infini dans un tourbillon du cyclone des mémoires sans fin. L'Ararat, le Lac de Van, sont en deuil et la montagne renvoie l'écho des pleurs dont les larmes vont grossir les eaux du lac. Jansem a écouté la montagne, Jansem a humé les effluves amers du lac portés par la tempête.

Hélas !

Au parfum des fleurs d'autrefois, une odeur terrible s'est substituée et se répand, au sucre des fruits a succédé celui de l'amertume.

La souffrance Jansem l'a vécue, la calamité, il la vit encore dans sa chair et dans ses os, avec une puissance tellement grande que sur sa toile les forces de la vie se mêlent à celles de l'ouragan de la mort, et font que les squelettes accusateurs se dressent parmi les agonisants. Car il n'y a plus de frontière entre vie et trépas, puisque tous suivent le même chemin vers le néant s'engloutissant jusqu'à la fin des temps dans l'immense gouffre des ans.

Tableau infini, qui déchire les frontières du regard, parce que la douleur de ceux qui errent à la recherche d'une vie qui leur a été refusée, est sans limite.

Tableau sans bornes, irrésistible, impétueux, qui vous emporte, car il a tout l'Univers pour horizon et l'Eternité pour écrin.

Jansem nous montre ces cadavres de chairs fraîches et jeunes, tannées par la douleur, dont les lende-

լես չի գրված ճակատազրի գրքում:

Դահիճները շեն ուզում ճամաշել անզամ այդ տառապյալների դիակները:

Նրանց հոգեւարքը ուզում են փոխարինել դատարկությամբ, անեռությամբ:

Նրանք նույնիսկ գոյություն ունեցած լինելու իրավունքը չունեն:

Եվ ժամսեմը՝ Բնության բանատեղծ-նկարիչը, վերարարում է նրանց, միս ու արյուն ներարկում:

Ժամսեմը նրանց տեսանելի է դարձնում:

Սիա նրանք:

Նրանք գոյություն ունեն:

Սակայն որպեսզի նրանք ներեն փոքրոգությունը, որպեսզի զա հավերժական հանգիստը՝ նրանց եւ իրենց կոտորողների համար, դեռևս պետք է, որ երեկով մարդասպանների զավակները ընդունեն անցյալ այս գոյությունները եւ նրանցից Թողություն խնդրեն:

Նաև սրա համար է Արտիստը մեռյալներին կյանքի կոչում:

Այս ինչ նա ցուցանում է, սահմոկեցնում է մարդկանց: Սակայն առավել ցեցող է դա ապրելը, քանի որ Վերջը նույնիսկ գերեզմանի հանգստության մեջ է, որի վրա ապրողները կարողանան խոնարիկել:

Գիտե՞ք ինչ քան է ցուրտ, սառը քամին, որ ավլում է Անատոլիայի լեռնային անապատների հարթությունները: Այն հողմապտույտ քամիները, աննպատակ, որ զալիս են անհայտությունից եւ գնում անհայտություն, որ ոչինչ չունեն այլևս կառչելու, որ պտտվում ու ոռնում են ինչպես տեղահանվածները՝ կին ու երեխա, հիվանդ ու առողջ, որ հոգնած ու մահվան, այլոց՝ անկարողների մահվան սպանալիքի տակ ստիպված են իրենց հետ քարշ տալ վիրավորներին ու անդամալույժներին:

Այդ քամիները ավետարեններ չեն, դրանք մեռածների հոգիներն են, դրանցից են կազմված, շոշափելի եւ կոնկրետ, սորուն՝ ինչպես մատների արանքից սահած նրանց կյանքը:

Քամին էր, որ տարավ նրանց կյանքի շունչը, որ անապատի ավազը թաղեց ընդմիշտ: Այդ քամին մերք մեղմ էր ու հեզորեն շոյում էր մահացողների վերքերը, մերք էլ դառնում փորորիկ եւ առնում-տառնում հոգիները: Ժամսեմը քարզմանում է օդի տատանումը եւ դրանք դարձնում մեղեղի, որի շափը գույներն են: «Ծովիս ծխաց, ամենայն ինչ ծովիս է», ասում է Հին գիրքը: Ժամսեմի մոտ ծովիսը ձեւա-

mains ne sont plus inscrits dans le livre des destins.

Ils ont souffert et leurs bourreaux ne veulent même pas reconnaître leurs cadavres.

A leur agonie, ils veulent substituer le vide, le non être.

Ils n'ont même pas le droit d'avoir existé !

Alors Jansem, l'Artiste poète de la Nature les recrée et en montre la chair.

Il les fait voir.

Ils sont là.

Ils existent.

Mais pour qu'ils pardonnent l'ignominie, pour que vienne le repos éternel, pour eux comme pour ceux qui les ont massacrés, encore faut-il que les fils des assassins d'hier acceptent ces existences passées et leur demandent le Pardon.

C'est aussi pour cela que l'Artiste les rappelle à la vie.

Ce qu'il nous montre effraie les hommes. Mais l'avoir subi est bien plus stressant, puisque l'aboutissement n'est même pas dans le repos d'une tombe sur laquelle les vivants puissent venir se recueillir.

Connaissez-vous les vents froids, glacials, qui balayent les plaines désertes des montagnes de l'Anatolie ? Ces vents tourbillonnants, sans but, venant de nulle part et n'ayant nulle part où aller, ces vents qui n'ont plus rien où s'accrocher, ces vents qui errent et hurlent comme hurlent les déportés, femmes et enfants, malades et bien portants, usés par les blessés et infirmes qu'ils avaient à traîner sous peine de mort, de la mort des autres, les impotents.

Ces vents ne sont pas des messagers, ils sont les âmes des morts, ils en ont la consistance, palpable et concrète, fluide comme leur vie par leurs doigts échappés.

Seul le vent a emporté leur souffle de vie que le sable des déserts a enseveli pour toujours. A la fois il fut le vent délicat qui caressait doucement les plaies des mourants, et tempête qui emporte les âmes. Jansem traduit les vibrations de l'air et en fait une mélodie dont les rythmes sont couleurs. «Fumée des fumées, tout n'est que fumée» dit l'Ecclésiaste. La

փոխվում է գորշ մշուշի՝ լեցուն կտավը լուսավորող լույսով: Եվ որովհետեւ յուրաքանչյուր տոնայնություն զոհերի քարուն հեծեծանք է, դրանք դուրս են ժայռում մարմիններից եւ փոխանցվում մերձավորից մերձավորին: Դրանք ընդգրկում են կտավը եւ խաչաձեւում, ինչպես որ ցավի ճիշերը:

Այսպես, քարախաված անցյալի մեջ, նկարչի վրձինը զծում է զծեր, որոնց ծավալները պարփակում են իրենց ստեղծողի ձեռքի պատճենը, եւ տանում ու բնադրում սրտին, որ տրոփել է... նախկինում... ուրիշ մեկի մոտ... իրենից դուրս... մի այլ մարմնում... մի այլ ժամանակ:

Դա արվեստագետի զգայունության հրաշքն է, որ կասն արարելո՞ւ՝ ինքնազրիաբերում է հանուն մեկ ուրիշի տառապանքի կերպարումի:

Ժանսեմի կերպարներն իրենց մեջ պահում են դարի շափ հին եւ պահի շափ կարծ անցյալը: Հանց ծաղիկի կյանք, որ ծնվում է վաղորդայնին եւ պոկվում կեսօրին:

Բոլորի վրա՝ շատ լացելուց չորացած երեխաների, արսորի ճանապարհների քամիների մեջ հալումաշ երած քանամյա աղջիկների, արդեն գերեզմանի դրանը հասած ծերերի, բոլոր սրանց վրա նույն հոտը ու հազուստների փոխարեն ոսկորների վրա քաշված կաշին է մնացել: Սահկան այդ համազգեստներն են հազել տարագրյալների երկար շարանները, որոնք լուս քարշ են զալիս պահապանների հայացքի տակ: Դա 1915-ի Նահատակ Հայատանի համազգեստն է: Նրանց բոլորի վրա նույն լայն հագուստն է՝ զիշերվա ցրտից կշկոած, ցերեկվա արեւից վառված ու քամուց սեւացած՝ կախ ընկած կաշիների հագուստը:

Նրանք քարշ են տալիս իրենց ոսրերը եւ ընկնում... անշնչացած... առանց հոտի, քանզի վրանները միայն կաշի ու ոսկոր է: Նրանք Նահատակներն են, որ այդքան տարի են կտրել, որպեսզի իրենց սարապիշ պատմեն եւ մի ակնքարք ապրեն Վարպետի միջոցով, Ժանսեմի միջոցով:

Ապրել վերջապես... Ապրել մեկ օր... Ապրել մեկ ժամ... Ապրել մեկ ակնքարք:

Թեկուզեն պատկերի միջով, որ նկարիչը, հասկանալ-վերապրելով, զետեղում է կտավի վրա:

Քանզի մահը մոռացությունն է, իսկ Ժանսեմը իր վրձնով նրանց վերապրեցնում է, մտցնում աշխարհների եւ ժամանակի հավերժության մեջ: Նրա միջոցով նյութը դուրս է հորդում սահմաններից եւ դառ-

fumée chez Jansem s'est transformée en un brouillard gris, empli d'une lumière qui éclaire sa toile. Alors puisque chaque tonalité est un gémissement secret des sacrifiés, elles déborderont des corps, et se transmettent de proche en proche. Elles couvrent le tableau et s'entrecroisent, comme le firent les cris de la douleur.

Ainsi nourri des temps anciens, le pinceau du peintre va tracer les lignes dont les volumes renferment l'élan de la main de leur créateur, mais que conduit et dirige un cœur qui a vécu... autrefois... chez un autre... en dehors de lui... dans un autre corps... dans un autre temps.

C'est le miracle de la sensibilité de l'artiste qui afin de créer, se sacrifie pour vivre la passion d'un autre.

Ses personnages gardent en eux un passé aussi vieux que le siècle, et aussi court que l'instant. Une vie de fleur qui naît le matin et est cueillie à midi.

Avec pour parfum celui des enfants desséchés d'avoir trop pleuré, des filles de vingt ans qui ont fondu dans le vent des chemins de l'exil, des vieillards déjà sur la boue de leur tombeau, tous, oui vraiment tous, n'ont conservé que leurs habits de peau qui couvrent leurs os. Habit commun, uniforme de la mort, que revêtent les longues files qui s'échelonnent sous les regards des gardes-chiourme. C'est celui d'une Arménie Martyre de 1915. Ils auront tous le même costume trop large d'une peau pendante, rétrécie par le froid des nuits, brûlée par le soleil des jours et tannée par les vents.

Ils traînent leurs pas et tombent... raides... et sans odeur, parce que faits d'enveloppe et d'os, sans graisse ni viande. Ils sont les Martyrs qui ont parcouru les ans pour souffler leur angoisse et vivre un instant par l'intermédiaire de l'Artiste, par Jansem.

Vivre enfin!... Vivre un jour!... Une heure!... Un instant!

Ne serait-ce que par l'image que projette un peintre, qui les a compris, sur sa toile.

Car la mort, c'est l'oubli, et Jansem par son pinceau les fait revivre, entrer dans l'éternité des mondes et du temps. Par lui se transcende la matière qui devient sentiments qui vivront pour toujours dans les âmes et dans les cœurs de ceux qui regardent les

նում զգացմունքներ, որոնք ապրելու են ընդմիշտ «Եղեռնի» նկարաշարը նայողների հոգիներում եւ սրտերում: Տեսնել է պետք եւ զգալ, ինչ որ Ժանսենն է մեզ ասում այն լեզվով, որ նոյնիսկ Բարելոնի աշտարակի բնակիչները կհասկանան: Արվեստագետի լեզուն մեզ ծեսափոխում եւ մեր մեջ է թափանցում ուրիշների հոգուց: Ավելին, քան փիլիսոփայական մի երկ, ավելին, քան լեզվով սահմանափակված բանաստեղծություն, Ժանսենը ստեղծում է տեսանելի երաժշտություն, որ պաշարում է մեզ: Կախաղան հանված մարմինները, աչքերով գամված վերջին շնչի խորխորատներից դուրս այրծած մշուշի սյունին, դառնում են մեր նախնիները, մեր նահատակները, որպեսզի մենք դեռևս գոյատեննեք, քանի որ իրենց կյանքի գնով նրանք մերժեցին լուծվել այլոց մեջ:

Բազմաթիվ ծեսեր կային պատմելու «Եղեռնը»:

Սակայն լինի դա բանաստեղծության ձայնով, երաժշտության մեղեղով թե նկարչության համբողանուր լեզվով, պետք էր որոշել բռնել հազար ցավերով պատված այդ ճանապարհը, հաղորդակցվելու համար «Եղեռնի» նահատակների հոգիներին:

Ժանսենը ծեսնարկել է այս ծանր ուխտազմացությունը:

Նա կտրել է տառապանքի այս ուղին եւ իր էռիքյան խորին խորքերով զգացել յուրաքանչյուրի փորձությունը եւ իր ներսում կենդանացրել երեկով Նահատակների հազարավոր վերքերը, որ այսօրվա ապրողները ուզում են անզիտանալ:

Ժանսենը դրանից դուրս է եկել տառապած, առհավետ ազդված:

Սակայն նրանով՝ Ժանսենով, ժամանակը կանգ է առել եւ խտանում է մի կետի մեջ, որ նրա վրձինը դնում է մաքուր կտավի վրա: Շերմակ ինչպես պատանքը, որ ծածկում է փայտե շրջանակը՝ հանց փխրուն դագաղ, որ սակայն նրա կերպարները փշրում են հարություն առնելու համար բոլորի գիտակցության մեջ:

Եվ ամբոխների արտասուրները օվկիանոսներ կկազմեն, որոնց վրա մեռյալների շունչը կթագավորեցնի փորորկին, որպեսզի իրենցից խնդրվի... Թողություն:

Քրիստիան ԲԼԱՆ
Արվեստաբան

Massacres. Il faut voir, et sentir en soi, ce que Jansem nous dit, dans un langage que même ceux de la Tour de Babel peuvent comprendre. Son langage d'Artiste nous transforme et nous pénètre de l'âme des autres. Plus qu'un livre de philosophie, plus qu'un poème limité par la langue, Jansem crée une musique visuelle qui nous obsède. Les corps pendus, cloués par leurs yeux sur le pilori d'un brouillard sorti des entrailles des derniers soupirs, deviennent nos ancêtres, nos martyrs pour que nous, nous existions encore, et parce que au prix de leur vie, ils on refusé d'être dissous dans un autre peuple.

Il y avait plusieurs façons d'écrire les Massacres.

Mais que ce soit par la voix d'un poème, par la mélodie d'une musique ou par le langage universel de la peinture, encore fallait-il accepter de suivre cette voie jonchée de mille douleurs pour communiquer avec les âmes des martyrs du Massacre.

Jansem a entrepris ce dur pèlerinage.

Il a parcouru ce chemin de passion et ressenti au plus profond de son être l'épreuve de chacun, jusqu'à faire revivre en lui les mille déchirures des Martyrs d'hier que des vivants d'aujourd'hui veulent ignorer.

Il en est sorti déchiré, marqué à jamais.

Cependant, par lui, Jansem, le temps s'est arrêté et se concentre en un point que son pinceau pose sur une toile blanche. Blanche comme un linceul, qu'entoure un cadre de bois tendre comme un cercueil, mais que ses personnages brisent pour resurgir dans toutes les consciences.

Alors les larmes des foules deviendront océan, sur qui le souffle des morts fera régner la tempête, pour obtenir que leur soit demandé: Pardon.

Christian BLANC

Էսքիզ Զարդի համար, Տրիպտիխ. 2000

Etude pour massacre. Triptyque

33 x 92

Раймондс Паулс. I. 2000-2001

Violence I

130 x 162

Բռնորյան II. 2000-2001
Violence II
130 x 162

Բնմույժու III. 2000-2001

Violence III

130 x 162

Բռնություն IV. 2000-2001

Violence IV

130 x 162

Любомир Пански V. 2000-2001

Violence V

130 x 162

Pnünipjmü VI. 2000-2001

Violence VI

130 x 162

Բռնություն VII. 2001

Violence VII

130 x 162

Էսիկ Բոնության համար. 2000
Etude pour violence
38 x 46

Վիշտ. 2001

Désolation

130 x 162

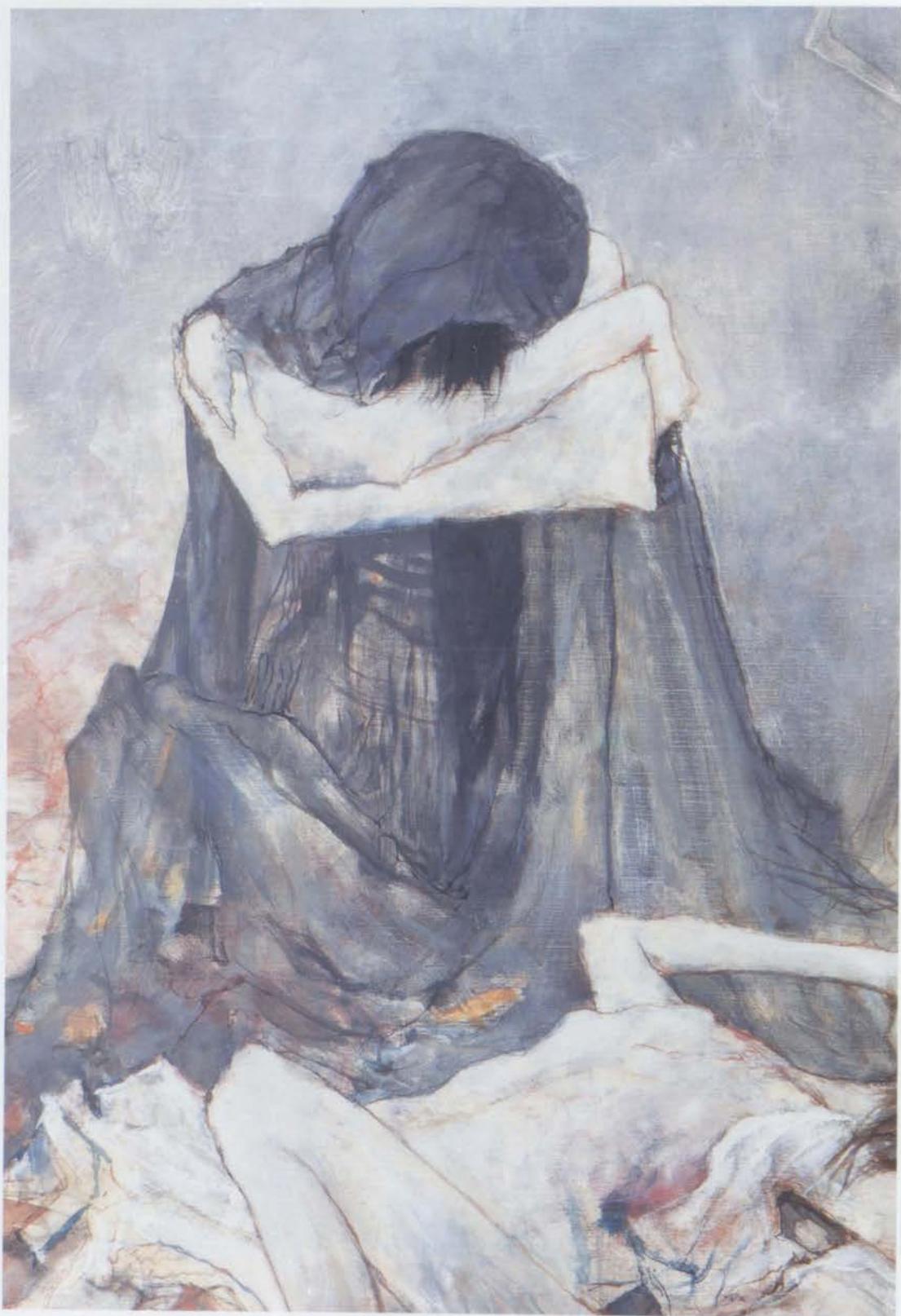

Ուրպիես, 2000-2001

Requiem
150 x 300

Տեղահանում. Հատված
Déportation (détail)

Կապոյին ջարդ. 1999
Massacre bleu
65 x 92

Ωμηγι, 2000-2001

Massacre

200 x 300

Նահատակ. 2000-2001

Martyr
41 x 27

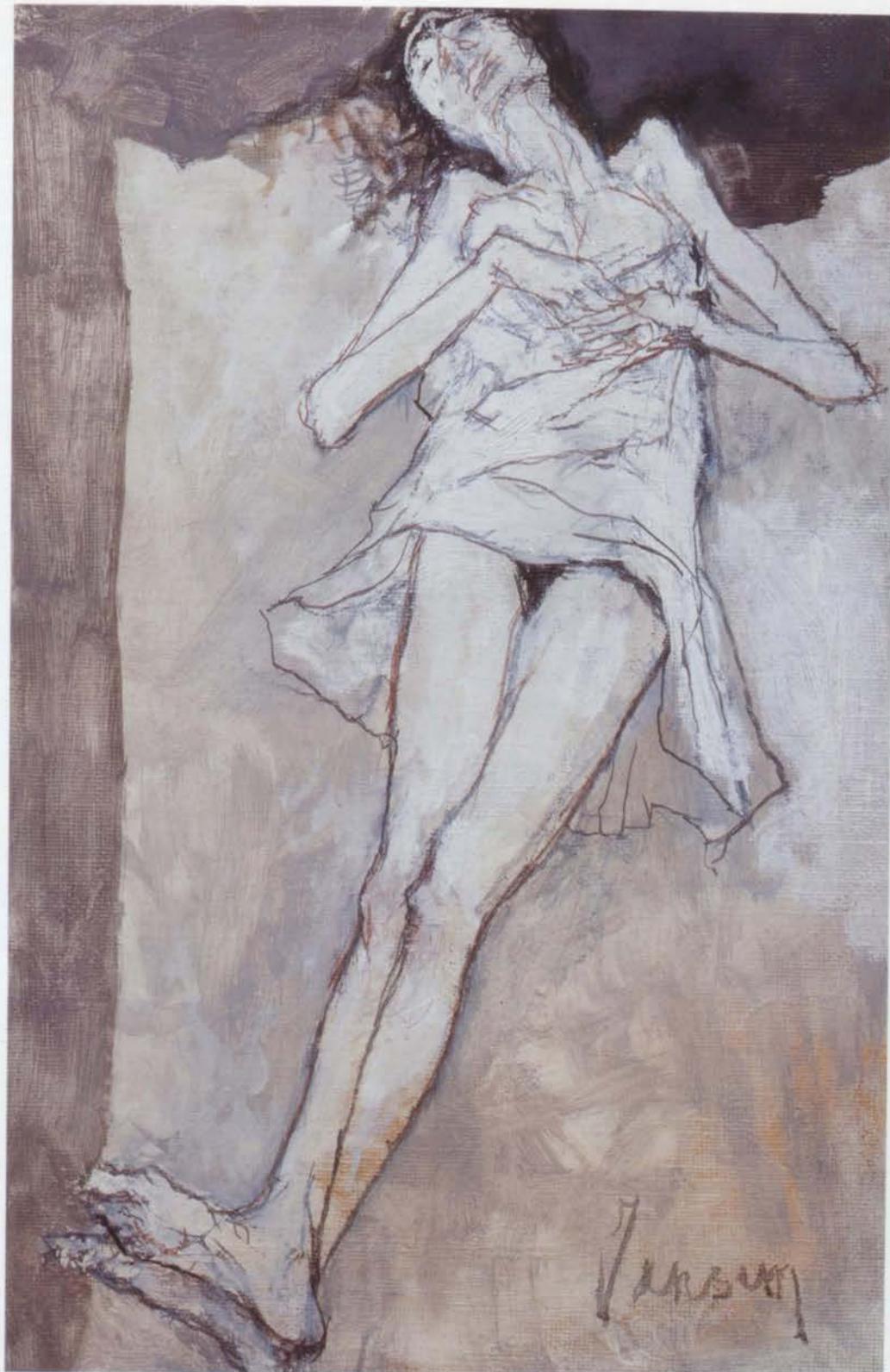
Կապոյն զարդ. Հատված
Massacre bleu (détail)

Պատկան կինը. 2001

Femme allongée

46 x 38

Սավանի վրա պառկած կինը. 2001

Femme allongée sur un drap

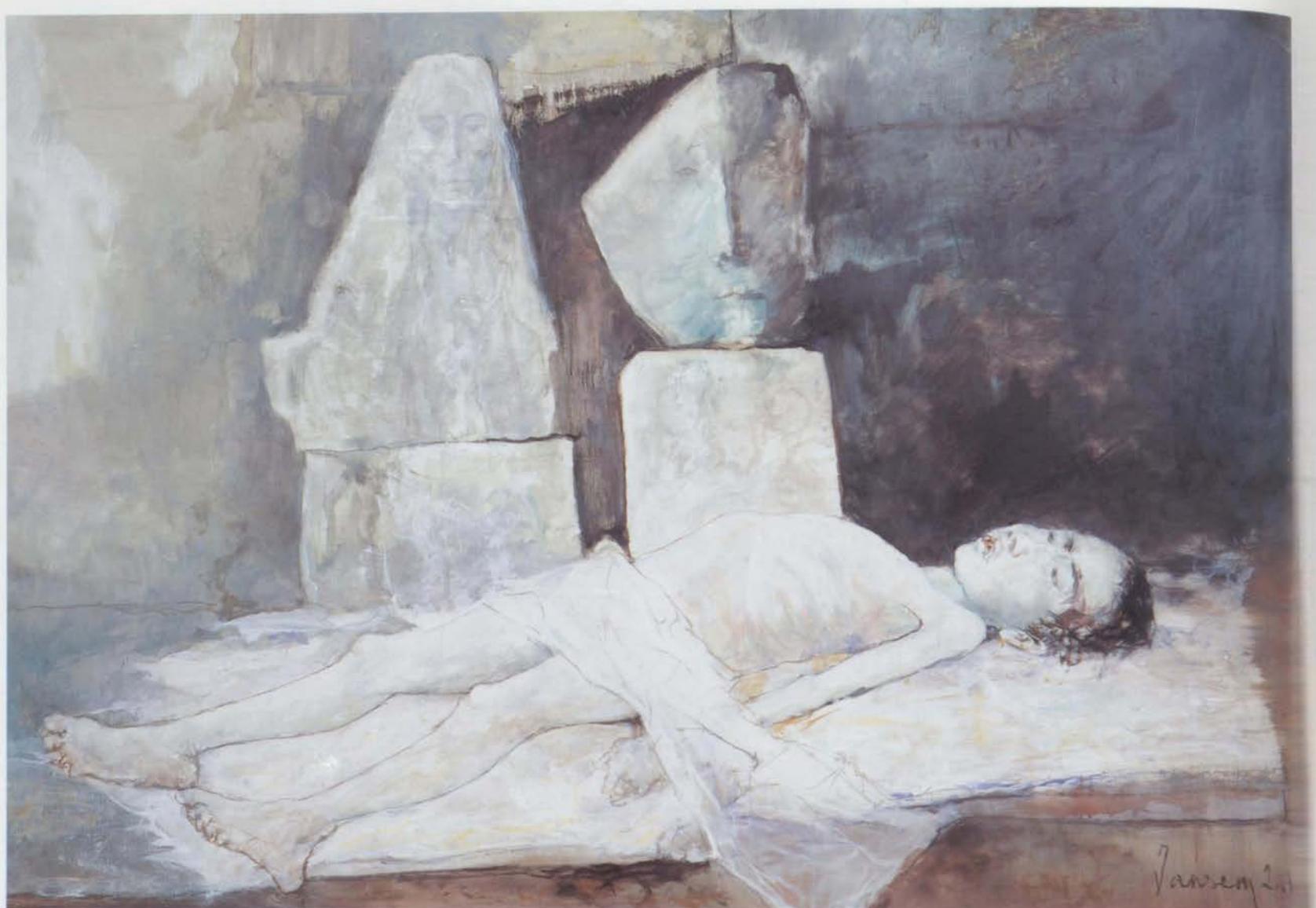
33 x 32

Զարդի տեսարան. 2000
Scène de massacre
30 x 60

Գիշերային տրիո. 2000-2001
Trio nocturne
195 x 130

Վարդ Սրբիսան. 2001

L'enfant mort

89 x 130

Հինգ կանայք. 1998-1999

Cinq femmes
130 x 162

Կարմիր արեւ. 2000-2001
Soleil rouge
150 x 300

Գաղթականները. 2001

Les émigrants

146 x 114

Զարդ. Հատված
Massacre (détail)

Տեղահանում. 2000-2001

Déportation
130 x 195

Խաչելուրյան ներք I. 2001

Au pied du Calvaire I

65 x 50

Յաշելոյրյան Անդրը II. 2001

Au pied du Calvaire II
150 x 100

Տղամարդ, կին և երեխա. 2001

Homme, femme et enfant

162 x 130

From the library of
Garen Gregorian
bequeathed by the Gregorian
and Kalognomos Families

Արտասվող կիմք. 2001

Pleureuse
130 x 97

ÖmÜ. 2001
Sommeil
89 x 130

Խաչից խղեցում. 1998

Déposition

73 x 92

Գիշերից անդին. 2001

Au delà de la nuit

100 x 150

Վերջին քուն. 2000-2001

Dernier sommeil

97 x 195

Գլուխը կախ արտասվող կինը. 2001
La pleureuse, tête baissée
130 x 89

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

- Ժանսեմը (Հովհաննես Սեմերջյան) ծնվել է 1920 թ. Սոլոզում՝ Բուրսայի մոտ (Թուրքիա): Մանկությունն անցկացրել է Հոնաստանի Սալոնիկ քաղաքում:
- 1931 թ. ծննդմերի հետ տեղափոխվել է Ֆրանսիա: 14 տարեկան հասակում հաճախել է Մոն-պանասի երեկոյան դասընթացներին:
- 1936 թ. ընդունվում է Փարիզի Դեկորատիվ արվեստի դպրոց, որն ավարտում է 1938 թ.:
- Ուսմանը զուգահեռ, նա հաճախում է բազմաթիվ արվեստանոցներ, այդ թվում՝ Գրանդ Ծովիերի արվեստանոցը, որ նա հանդիպում է բարեկամանում է շատ նկարիչների հետ: Բանեցնելով տարբեր արհեստներ՝ կերպասեղնի նկարիչ-ձեռավորող, մուլտիպլիկատոր, նա շարունակում է նկարել և իր առաջին կտավը ներկայացնում է 1939 թ. Անկախների սրահում:
- 1957 թ. նա դուրս է գալիս միջազգային ասպարեզ. ցուցադրվում է Իտալիայում, Շվեյցարիայում, Անգլիայում և մանավանդ ԱՄՆ-ում:
- 1969 թ. Տոկիոյում կազմակերպվում է նրա գործերի հետահայաց ցուցադրությունը: Այդ ժամանակվանից ի վեր նրա աշխատանքները կանոնավորապես ներկայացվում են ճապոնիայում: Գինզայում՝ Տոկիո եւ Ազումինոյում նրան նվիրվում են երկու թանգարան:
- 1978 թ. ի վեր նա մշտապես ցուցադրվում է Փարիզի Մատինյոն պատկերասրահում:

BIOGRAPHIE

Jean Jansem est né en 1920 à Seuleuze en Asie Mineure.

Il passe son enfance à Salonique, en Grèce.

Il arrive en France à l'âge de 11 ans. A 14 ans, il suit des cours du soir à Montparnasse.

Deux ans plus tard, il entre à l'Ecole des Arts Décoratifs de Paris. Il en sort diplômé en 1938.

Parallèlement à ses études, il fréquente plusieurs ateliers, dont celui de la Grande Chaumière, où il rencontre des artistes avec lesquels il se lie d'amitié.

Tout en exerçant divers métiers, dessinateur de tissus, créateur de dessins animés, il travaille à sa peinture et présente sa première toile au Salon des Indépendants en 1939.

En 1957, sa carrière devient internationale. Il expose en Italie, en Suisse, en Angleterre et surtout aux Etats-Unis.

En 1969, Mitsukoshi présente une rétrospective de ses œuvres à Tokyo et depuis son travail est régulièrement présenté au Japon. Deux musées lui sont consacrés à Ginza, Tokyo et à Azumino.

Depuis 1978, il expose en permanence à la Galerie Matignon à Paris

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍՆԵՐ

- 1935 Գուաշներ, Կազենավ պատկերասրահ, Փարիզ
 1951 Դուսե պատկերասրահ, Փարիզ
 1954 Իսպանական դիմքներ, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
 1955 Գեղանկարներ, Ամիեն
 1956 Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
 1957 Գծանկարներ, Լա Ֆելուկա, Հռոմ
 Գեղանկարներ, Միջերկրածովյան համագործակցության կենտրոն, Պալերմո
 1959 Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
 1963 Թափոր, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
 Գուաշներ և գծանկարներ, Ռայխենբախ, Փարիզ
 1964 Փորագրանկարներ, Լա Գրավյուր պատկերասրահ, Լոգան
 1965 Կերպարներ, Ռուլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ,
 Նյու Յորք, Պալմ Բիչ, Չիկագո
 Ծովաներ, Դավիդ և Գարնի պատկերասրահ,
 Փարիզ
 1966 Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն
 Ջկնորսների ավան, Բուրանո, Ռուլի Ֆինդլեյ
 պատկերասրահ, Պալմ Բիչ
 Վեճետիկ, Դավիդ և Գարնի պատկերասրահ,
 Փարիզ
 Հետահայաց, Իզի Բրաչոն պատկերասրահ,
 Բրյուսել
 1967 Մոյոն-Ավենար, Նանտ
 Մերկեր, Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն
 Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
 Փորագրանկարներ և գծանկարներ,
 Լա Գրավյուր պատկերասրահ, Փարիզ
 Սերենսիանո պատկերասրահ, Մարսել
 Քայլետի կրամաներում, Ռուլի Ֆինդլեյ
 պատկերասրահ, Նյու Յորք
 1969 Պարզ, Մորիս Գարնի պատկերասրահ, Փարիզ
 1970 Պարզ, Ռուլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Չիկագո,
 Պալմ Բիչ
 Ռուլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք
 Մարտալ պատկերասրահ, Մոնրեալ
 1971 Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
 Պարզ, Տամենագա պատկերասրահ, Տոկիո,
 Օսակա
 Կորրիդա, Մորիս Գարնի պատկերասրահ,

EXPOSITIONS PARTICULIERES

- 1935 *Gouaches*, Galerie Cazenave, Paris
 1951 Galerie Doucet, Paris
 1954 *Visages d'Espagne*, Galerie Hervé, Paris
 1955 *Peintures*, Amiens
 1956 Galerie Hervé, Paris
 1957 *Dessins*, La Feluca, Rome
Peintures, Centro per la Cooperazione Mediterranea, Palerme
 1959 Galerie Hervé, Paris
 1963 *Processions et cortèges*, Galerie Hervé, Paris
Gouaches et dessins, Galerie Reichenbach, Paris
 1964 *Oeuvre gravé*, Galerie La Gravure, Lausanne
 1965 *Les personnages*, Wally Findlay Galleries, New-York, Palm Beach, Chicago
Marchés, Galerie David et Garnier, Paris
 1966 The Lefevre Gallery, Londres
Village de pêcheurs, Burano, Wally Findlay Galleries, New-York, Chicago
 1967 *Village de pêcheurs, Burano*, Wally Findlay Galleries, Palm Beach
Venise, Galerie David et Garnier, Paris
Rétrospective, Galerie Isy Brachot, Bruxelles
 1968 Galerie Moyon-Avenard, Nantes
Nus, The Lefevre Gallery, Londres
 Galerie Ducastel, Avignon
Gravures, dessins et lithographies, La Gravure, Paris
 Galerie Merenciano, Marseille
The Ballet Backstage, Wally Findlay Galleries, New-York
 1969 *La Danse*, Galerie Maurice Garnier, Paris
 1970 *La Danse*, Wally Findlay Galleries, Chicago, Palm Beach
 Wally Findlay Galleries, New-York
 Galerie Martal, Montréal
 1971 Galerie Ducastel, Avignon
La Danse, Galerie Tamenaga, Tokyo, Osaka
Corridas, Galerie Maurice Garnier, Paris
Lithographies, Galerie Gravure Matignon, Paris

	Փարիզ	<i>Nus</i> , Galerie Isy Brachot, Knokke
	Փորագրանկարներ, Գրավյուր Մատինյոն, Փարիզ	
	Սերկեր, Իզի Բրաշ պատկերասրահ, Կնոկե	
1972	Փորագրություններ, Մոդուլար պատկերասրահ, Բեյրութ	1972 <i>Lithographies</i> , Galerie Modulart, Beyrouth
	Իզի Բրաշ պատկերասրահ, Բրյուսել	Galerie Isy Brachot, Bruxelles
	Գծանկարներ և ջրաներկ, Սորիս Գարնի պատկերասրահ, Փարիզ	<i>Dessins et aquarelles</i> , Galerie Maurice Garnier, Paris
	Մուլտիպլ պատկերասրահ, Մարսել	Galerie Multiple, Marseille
	Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն	The Lefevre Gallery, Londres
1973	Գծանկարներ և ջրաներկ, Ուոլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Փարիզ	1973 <i>Dessins et aquarelles</i> , Wally Findlay Galleries, Palm Beach
	Չամտալ Վայնբերգ պատկերասրահ, Նանսի	Galerie Chantal Waynberg, Nancy
	Սորիս Գարնի պատկերասրահ, Փարիզ	Galerie Maurice Garnier, Paris
	Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն	Galerie Ducastel, Avignon
1974	Հետահայաց, Միջուկոչի պատկերասրահ, Տոկիո	1974 <i>Rétrospective</i> , Galerie Mitsukoshi, Tokyo
	Տամանագա պատկերասրահ, Օսակա	Galerie Tamenaga, Osaka
	Մոյոն-Ավենար պատկերասրահ, Նանսի	Galerie Moyon-Avenard, Nantes
	Ալեք Մանուկյան հիմնարկություն, Բեյրութ	Fondation Alec Manoukian, Beyrouth
	Փորագրանկարներ, գծանկարներ և ջրաներկ, Պրեգենտ Արտ արվեստի պատկերասրահ, Փարիզ	<i>Gravures, dessins et aquarelles</i> , Galerie Present Art, Paris
1975	Փորագրանկարներ, գծանկարներ և ջրաներկ, Գերեն - Վիե պատկերասրահ, Նանսի	1975 <i>Dessins, aquarelles et lithographies</i> , Galerie Guérin-Vié, Nantes
	Արտ - Կլուր պատկերասրահ, Թուլուզ	Galerie Art-Club, Toulouse
	Գծանկարներ, ջրաներկ և յուղաներկ, Կարլտոն պատկերասրահ, Կանն	<i>Dessins, aquarelles et huiles</i> , Galerie du Carlton, Cannes
	Ամենող ժամանակը, Սորիս Գարնի պատկերասրահ, Փարիզ	<i>Le temps qui passe</i> , Galerie Maurice Garnier, Paris
1976	Մարբակ պատկերասրահ, Մյուլուզ	1976 Galerie Marbach, Mulhouse
	Կարլտոն պատկերասրահ, Կանն	Galerie du Carlton, Cannes
	Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն	Galerie Ducastel, Avignon
	Քանանկարներ, Սորիս Գարնի պատկերասրահ, Փարիզ	<i>Paysages</i> , Galerie Maurice Garnier, Paris
1977	Փորագրանկարներ, Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն	1977 <i>Lithographies</i> ; Galerie Ducastel, Avignon
	Խոսական քնանկարներ. Գծանկարներ և ջրաներկ, Սորիս Գարնի պատկերասրահ, Փարիզ	<i>Paysages d'Italie : dessins et aquarelles</i> , Galerie Maurice Garnier, Paris
	Ջրաներկ, Դաս Արտես Խարդիմ պատկերասրահ, Սան Պաուլո	<i>Aquarelles</i> , Galerie Jardim Das Artes, Sao Paulo
1978	Դիմակահանդես, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ	1978 <i>Mascarade</i> , Galerie Matignon, Paris
	Սոյոն - Ավենար պատկերասրահ, Նանսի	Galerie Moyon-Avenard, Nantes
	Մարդի ամրոց, Բայոնվիլ	Manoir du Mad, Bayonville
	Դիմակահանդես, Լասիդոն պատկերասրահ, Մարսել	<i>Mascarade</i> , Galerie Lacydon, Marseille
		1978-79 <i>Mascarade</i> , Mitsukoshi, Tokyo
		1979 Washington D.C.
		Galerie Marbach, Mulhouse
		<i>Rétrospective</i> , Celliers, Châteauneuf-du-Pape

<p>1978-79 Դիմակահանդես, Միցուկոշի պատկերասրահ, Տոկիո</p> <p>1979 Վաշինգտոն
Մարբակ պատկերասրահ, Մյուլուզ
Հետահայաց, Սելին պատկերասրահ, Շատոնյոֆ - Ռյու - Պապ
Էվերարդ Ռեն պատկերասրահ, Յոհաննեսբուրգ</p> <p>1980 Լյուտեցիա պատկերասրահ, Ջյոնիզշտայն, Գերմանիա
Հետահայաց, Վալի դրյակ
Դիմակներ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Արտ Էքսպո, Նյու Յորք, Լու Անջելես</p> <p>1981 Արտ Էքսպո, Նյու Յորք</p> <p>1982 30 տարի նկարչության մեջ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ</p> <p>1983 Նոր գործեր, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Էվերարդ Ռեն պատկերասրահ, Յոհաննեսբուրգ
Պրեվուտեի պատկերասրահ, էքս-ան-Պրովանս</p> <p>1984 Տամենազա պատկերասրահ, Տոկիո
Միցուկոշի պատկերասրահ, Օսակա</p> <p>1985 Փորագրված գործեր, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Ֆրանկոնի պատկերասրահ, ճապոնիա
Մոյոն-Ավենար պատկերասրահ, Նանտ</p> <p>1986 Հետահայաց, Սելին դրյակ
Գեղանկարներ և ջրաներկ, Քրիստիան Վալե պատկերասրահ, Կլերմոն-Ֆերան
Թափոր, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ</p> <p>1988 Թափոր, Լասիդոն պատկերասրահ, Մարսել</p> <p>1989 Պաստեր, գրաշ, գծանկարներ, Ֆլորա Ժ.
պատկերասրահ, Փարիզ</p> <p>1991 Հիշատակներ, գծանկարներ և պատելներ,
Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ</p> <p>1992 Փորագրված գործեր, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ</p> <p>1993 Կառնավալ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Փորագրանկարների հետահայաց, Գինզայի պատկերասրահ, Տոկիո</p> <p>1994 100 գծանկար, Արվեստների տուն, Անտոնի</p> <p>1995 Գործեր բրի վրա, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ,
Փարիզ
Գեղանկարներ, գծանկարներ և փորագրու-
թյուններ, Գինզայի պատկերասրահ, Տոկիո
Մացուզակայա պատկերասրահ, Նագոյա</p> | <p>The Everard Read Gallery, Johannesburg</p> <p>1980 Galerie Lutetia, Koenigstein, Allemagne
<i>Rétrospective</i>, Château du Val
<i>Masques</i>, Galerie Matignon, Paris
Art Expo, New-York, Los Angeles</p> <p>1981 Art Expo, New-York</p> <p>1982 <i>30 années de dessin</i>, Galerie Matignon, Paris</p> <p>1983 <i>Oeuvres récentes</i>, Galerie Matignon, Paris
The Everard Read Gallery, Johannesburg
Galerie de la Prévôté, Aix-en-Provence</p> <p>1984 Galerie Tamenaga, Tokyo
Galerie Mitsukoshi, Tokyo, Osaka</p> <p>1985 <i>Oeuvre lithographié</i>, Galerie Matignon, Paris
Galerie de Francony, Japon
Galerie Moyon-Avenard, Nantes</p> <p>1986 <i>Rétrospective</i>, Château de Sèdières
<i>Peintures et aquarelles</i>, Galerie Christiane Vallé, Clermont-Ferrand
<i>Processions</i>, Galerie Matignon, Paris</p> <p>1988 <i>Processions</i>, Galerie Lacydon, Marseille</p> <p>1989 <i>Pastels, gouaches, dessins</i>, Galerie Flora J. Paris</p> <p>1991 <i>Hommages, dessins et pastels</i>, Galerie Flora J. Paris</p> <p>1992 <i>Oeuvre gravé</i>, Galerie Flora J. Paris</p> <p>1993 <i>Carnavals</i>, Galerie Matignon, Paris
<i>Rétrospective des lithographies</i>, Printemps Ginza, Tokyo</p> <p>1994 <i>100 dessins</i>, La Maison des Arts, Antony</p> <p>1995 <i>Oeuvres sur papier</i>, Galerie Flora J. Paris
<i>Peintures, dessins, lithographies</i>, Printemps Ginza, Tokyo
Matsuzakaya à Nagoya</p> <p>1996 <i>Oeuvres récentes</i>, Mainichi Communications
Printemps Ginza, Tokyo ; Aichi, Kobe, Kurume, Nasu, Niigata, Nagano, Kouchi, Chiba
<i>Rétrospective</i>, Azumino Jansem Museum, Azumino et Daimaru Museum, Tokyo</p> <p>1997 <i>Rétrospective</i>, Navio Museum, Osaka
<i>Oeuvres sur papier</i>, Galerie Matignon, Paris</p> |
|---|---|

- 1996 Նոր գործեր, Մայնիշի Քոմյունիկէյշնս
Գինզայի պատկերասրահ, Տոկիո, Այշի, Կորե,
Կարումե, Նայո, Նիհօտա, Նազան, Կոուշի,
Շիբա
- Հետահայց, Ազումինոյի Ժամսեմի թանգարան,
Ազումինո և Դայմարո թանգարաններ, Տոկիո
- 1997 Հետահայց, Նավիո թանգարան, Օսակա
Գործեր բրի վրա, Մատիմյոն պատկերասրահ,
Փարիզ
Յեա Սուն պատկերասրահ, Սեուլ
Արվեստանց, Մատիմյոն պատկերասրահ,
Փարիզ
Նայուրմուտմեր, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ,
Փարիզ
Իսի-Լե-Մուլինոյի Քաղաքապետարան
- 1997-98 Գյուղատնտեսության թանգարան, Շարտր լը
Կոմպա
- 1998 Գծանկարներ և մեծածավալ գեղանկարներ,
Մատիմյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Սագա Ֆիակ հրատարակություն, Ֆլորա
Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ
Գինզայի պատկերասրահ, Տոկիո
- 1999 Ջրիստիան Դագի պատկերասրահ, Դիժոն
Հետահայց, Սեն Ժակ վանատուն, Բերժերակ
Գծանկարներ, Ազումինոյի Ժամսեմ թանգարան,
Շապոնիա
- 2000 Առասպեքտանություն, Մատիմյոն և Ֆլորա
Ժ. պատկերասրահներ, Փարիզ
Գծանկարներ և պատկերներ, Ազումինոյի
Ժամսեմ թանգարան, Շապոնիա
Ջրիստիան Վալե պատկերասրահ, Կլերմոն-
Ֆերան
- 2001 Գեղանկարներ, Գրականության թարեկամների
պատկերասրահ, Բորդո
Գեղանկարներ և գծանկարներ, Լյուդվիգ դը
Սաարլուի թանգարան, Գերմանիա
Զարդեր, Մատիմյոն պատկերասրահ, Փարիզ
- Yea Sung Gallery, Séoul
Atelier, Galerie Matignon, Paris
Natures mortes, Galerie Flora J., Paris
Hôtel de Ville d'Issy-les-Moulineaux
- 1997-98 Musée de l'agriculture, Chartres Le Compa
- 1998 Dessins et grands formats peintures, Galerie
Matignon, Paris
- Saga Fiac Edition, Paris, Galerie Flora J.
Printemps Ginza, Tokyo
- 1999 Galerie Christian Dazy, Dijon
Rétrospective, Presbytère Saint-Jacques, Bergerac
Rétrospective, Maison de la Mer, Cavalaire-sur-
Mer,
Dessins, Azumino Jansem Museum, Japon
- 2000 Mythologies, Galerie Matignon, Galerie Flora J.,
Paris
- Dessins, pastels, Azumino Jansem Museum, Japon
Galerie Christiane Vallé, Clermont-Ferrand
- 2001 Peintures, Galerie l'Ami des Lettres, Bordeaux
Peintures, dessins, Musée Ludwig de
Saarlouis, Allemagne
Massacres, Galerie Matignon, Galerie Flora J.,
Paris

BIBLIOGRAPHIE

- Waldemar GEORGES Corps et visages féminins, Ed. Art
et Industrie, 1955
- Jean-Albert CARTIER, Jansem, Collection La Nouvelle
Ecole de Paris, Ed. Pierre
Cailler, Genève, 1957
- Jansem, catalogue d'exposition, préface Marcel ZAHAR,
Galerie Hervé, Paris, 1959
- Jean-Robert DELAHAUT, Jansem, Ed. Terre d'Europe,
Bruxelles, 1963
- Jansem Processions, catalogue d'exposition, Galerie
Hervé, Paris, 1963
- Marcel ZAHAR, Jansem, Ed. Pierre Cailler, Genève, 1964
- Jansem Personnages, catalogue d'exposition, Wally
Findlay Galleries, New-York,
Chicago et Palm Beach, 1965
- Jansem, catalogue d'exposition, Galerie David et Garnier,

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վալենար Ժորժ, Կանացի մարմիններ և դեմքեր,
Արվեստ և արդյունաբերություն հրատարակություն, 1995

Ժան-Ալբեր Կարտիե, Ժամսեմ, Փարիզի Նոր դպրոցի
հավաքածու, Պիեռ Կայե հրատարակություն, Ժնև, 1957

Ժամսեմ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Նախարանը՝

- Մարսել Զահար, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ, 1959
- Ժան-Ռոբեր Դըլառ, Ժանսեմ, Տեր դ'Երուայ հրատարակչություն, Բրյուսել, 1963
- Ժանսեմ, Թափոր, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ, 1963
- Մարսել Զահար, Ժանսեմ, Պիեռ Կայե հրատարակչություն, Ժնև, 1964
- Ժանսեմ, Կերպարներ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Ուոլի Ֆինլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք, Չիկագո և Պալմ Բիչ, 1965
- Ժանսեմ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Դավիդ և Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1965
- Ռեյմոն Շարմե, Արլի արվեստի բառարան, Լարտու հրատարակչություն, Փարիզ, 1965
- Ժանսեմի գեղանկարները, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն, 1966
- Ժանսեմ, Ջկուրսների ավան, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Ուոլի Ֆինլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք, Չիկագո և Պալմ Բիչ, 1967
- Ժանսեմ, Վենետիկ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Դավիդ և Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1967
- Ժանսեմի արվեստը, Պարզ, Ուոլի Ֆինլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք, Չիկագո և Պալմ Բիչ, 1968
- Բալետի կոլյսներ, Ուոլի Ֆինլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք, 1968
- Ժանսեմ, Պարզ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1969
- Harkness Ballet, Ցուցահանդեսի կատալոգ, 1969
- Ռըն Հյուզ և Ժան Օղել, Արվեստը և ժամանակակից աշխարհը, Լարտու հրատարակչություն, Փարիզ, 1969
- Գրաֆիկական գործեր, Նախարանը՝ Ժան Դալբեկ, Թաշսրուն հրատարակչություն, Նյու Յորք, 1970
- Ժանսեմի արվեստը, Պարզ, Ուոլի Ֆինլեյ պատկերասրահ, Չիկագո, 1970
- Ժանսեմ, Պարզ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Տամնազա պատկերասրահ, Տոկիո և Օսակա, 1971
- Ժանսեմ, Կորրիդա, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1971
- Ժան Ժանսեմի նոր գործերը, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն, 1972
- Պիեռ Մազար, Ժանսեմ, Անդրե Սորե հրատարակչություն, Մոնտե Կառլո, 1974
- Ժանսեմ, Հետահայաց, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Միջուկոշի պատկերասրահ, Տոկիո, 1974
- Ժանսեմ, Հետահայաց, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Նախարան՝ Մարսել Զահար, Ալեք Մանուկյան հիմնարկություն, Բեյրութ, 1974
- Paris, 1965
- Raymond CHARMET, Dictionnaire de l'Art Contemporain, Ed. Larousse, Paris, 1965
- Paintings by Jansem, catalogue d'exposition, The Lefevre Gallery, Londres, 1966
- Jansem Village of the fisherman (A panorama of life on Burano, a Venetian Island), catalogue d'exposition, Wally Findlay Galleries, New-York, Chicago, Palm Beach, 1967
- Jansem Venise, catalogue d'exposition, Galerie David et Garnier, Paris, 1967
- Jansem The art of Jansem (La Danse), Wally Findlay Galleries, New-York, Chicago, Palm Beach et Paris, 1968
- The Ballet Backstage, catalogue d'exposition, Wally Findlay Galleries, New-York, 1968
- Jansem La Danse, catalogue d'exposition, Galerie Maurice Garnier, Paris, 1969
- Harkness Ballet, catalogue, 1969
- René HUYGHE et Jean AUDEL, L'Art et le Monde moderne, Ed. Larousse, Paris, 1970
- Oeuvres Graphiques, préface Jean DALEVEZE, Touchstone Publishers Ltd., New-York, 1970
- The art of Jansem La Danse, catalogue d'exposition, Wally Findlay Galleries, Chicago, 1970
- Jansem La Danse, catalogue d'exposition, Galerie TAME-NAGA, Tokyo et Osaka, 1971
- Jansem Corridas, catalogue d'exposition, Galerie Maurice Garnier, Paris, 1971
- Recent Paintings by Jean Jansem, catalogue d'exposition, The Lefevre Gallery, Londres, 1972
- Pierre MAZARS, Jansem, Ed. André SAURET, Monte-Carlo, 1974
- Jansem Rétrospective, catalogue d'exposition, Mitsukoshi, Tokyo, 1974
- Jansem, catalogue d'exposition, préface Marcel ZAHAR, Alec Manoukian Art Center, Beyrouth, 1974
- Jansem Le temps qui passe, catalogue d'exposition Galerie Maurice Garnier, Paris, mai 1975
- Gui DELAHAUT, Jansem et la Danse, Ed. Terre d'Europe, Bruxelles, 1975
- Jansem Paysages, catalogue d'exposition, Galerie Maurice Garnier, Paris, 1976

Ժանսեմ, Անցնող ժամանակը, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մորիս Գարնիէ պատկերասրահ, Փարիզ, 1975

Գի Դրլառ, Ժանսեմը եւ պարը, Տեր դ'Երուայ հրատարակչություն, Բրյուսել, 1975

Ժանսեմ, Բնանկարներ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մորիս Գարնիէ պատկերասրահ, Փարիզ, 1976

Ժանսեմ, Դիմակահանդես, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1978

Ժանսեմ, Դիմակահանդես, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Միցուկոշի պատկերասրահ, Տոկիո, 1978-79

Ժանսեմ, Դիմակներ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1980

Ժանսեմ, Գծանկարներ, Նախարանը՝ Ժան-Մարկ Կամպայն, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1982

Ժանսեմ վիրազրանկարիչը, 1954 – 1983 թթ. վիրազրությունների բացատրական կատալոգ, Նախարանը՝ Իվ Բերժե, Երկու խոսք՝ Շարլ Սորլիէ, Ֆրանկոնի հրատարակչություն, Նիս, 1984

Ժան Ժանսեմ, Գեղանկարներ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Միցուկոշի Նիհոնբաշի, Տոկիո, եւ Միցուկոշի, Ույալ Օբե, Օսակա, 1984

Տամնագա պատկերասրահ, Տոկիո

Միցուկոշի պատկերասրահ, Օսակա, 1984

Ժանսեմ, Թափոր, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1986

Ժանսեմ, Հիշատակներ, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ, 1991

Ժանսեմի Փորագրանկարները, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ, 1992

Ժանսեմի Կառնավալները, 1988-1992, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Նախարանը՝ Միլվի Ֆորեստիեն, Հրատարակություն՝ Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ եւ Էնրիկո Նավարրա, Փարիզ, 1993

Ժանսեմ Փորագրանկարիչը, 1984-93, Նախարանը՝ Միշել Լ'Էրիտիեն, Հրատարակություն՝ Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ եւ Էնրիկո Նավարրա, Փարիզ, 1993

Լիդյա Համբուրգ, Փարիզի դպրոցը 1945–1965 թթ., Նկարիչների բառարան, Իդ եւ Կալվան հրատարակություն, 1993

Ժանսեմի Հետահայցը, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Ազումինոյի Ժանսեմի թանգարան, Ազումինոն եւ Դայմարու թանգարաններ, Տոկիո, Նավիլ թանգարան, Օսակա, Տեբսուր Միշել Լ'Էրիտիեն, Դայմարու, Դայմարու թանգարան եւ Ավիլ Ցուկահարա, R&F Ինտերնեյշնլ հրատարակություն, 1996

Ժանսեմ, Արվեստանոց, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Նախարանը՝ Սերն Մեյն, տեբսուր Միլվի Սալլ, Մատինյոն

Jansem Mascarade, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1978

Jansem Mascarade, catalogue d'exposition, Mitsukoshi, Tokyo, 1978-79

Jansem Masques, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1980

Jansem Dessins, préface Jean-Marc CAMPAGNE, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1982

Jansem Lithographie : catalogue raisonné de l'oeuvre lithographié 1954-1983, préface Yves BERGER, introduction Charles SORLIER, Ed. de Francony, Nice, 1984

Jean Jansem: Peintures, catalogue d'exposition, Mitsukoshi Nihombashi, Tokyo, et

Galerie Mitsukoshi, Royal Hotel, Osaka, 1984

Jansem Processions, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1986

Jansem Hommages, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Flora J., Paris, 1991

Jansem Gravures: catalogue raisonné, Ed. Galerie Flora J., Paris, 1992

Jansem Carnavals, 1988-1992, introduction Sylvie FORESTIER, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Flora J., Paris, Enrico Navarra, Paris, 1993

Jansem Lithographie 1984-1993, préface Michel L'HERITIER; Ed. Galerie Flora J., Paris,

Enrico Navarra, Paris, 1993

Lydia Harambourg, Ecole de Paris 1945-1965, Dictionnaire des Peintres, Ed. Ides et Calendes, 1993

Rétrospective Jansem, catalogue d'exposition, Azumino Jansem Museum, Azumino, Daimaru Museum, Tokyo, Navio Museum, Osaka, texte Michel L'Héritier, Daimaru Museum et Akio Tsukahara, Ed. R&F International, 1996

Jansem Atelier, catalogue d'exposition, préface Meret MEYER, texte Sylvie SALLES, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1997

Jansem Dessins, préface Jean-Marc CAMPAGNE, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1999

catalogues d'exposition, Azumino Jansem Museum, Azumino, 1999

Jansem, catalogue d'exposition, Galerie Christian Dazy, Dijon, 1999

Jansem Rétrospective 1999, catalogue d'exposition, Presbytère Saint-Jacques, Bergerac, 1999.

- պատկերասրահի հրատարակություն, Փարիզ, 1997
- Ժանսեմ, Գծանկարներ, Նախարանը՝ Ժան-Մարկ
Կամպանյ, Մատինյոն պատկերասրահի հրատարակություն, Փարիզ, 1999
- Ցուցահանդեսի կատալոգ, Ազումինոյի Ժանսեմ թանգարան, Ազումինո, 1999
- Ցուցահանդեսի կատալոգ, Զրիստիան Դազի պատկերասրահ, Դիժոն, 1999
- Ժանսեմի Հետահայաց, Ցուցահանդեսի կատալոգ,
Սեն Ժակ վանատուն, Բերժերակ, 1999
- Ժանսեմ Վորագրանկարիչը 1993–99 թթ., Ֆլորա
Ժ. պատկերասրահի հրատարակություն, Փարիզ, 2000
- Ժանսեմ, Առասպելարանություն, Ցուցահանդեսի
կատալոգ, Նախարանը՝ Լիլիա Հարամբուրգ, Մատինյոն
պատկերասրահի հրատարակություն, Փարիզ, 2000
- Ժանսեմ, Զարդեր, Ցուցահանդեսի կատալոգ, Նախարանը՝ Պիեռ Մանյար, Մատինյոն պատկերասրահի հրատարակություն, Փարիզ, 2001

ԳՐԸՆԹԻ ՆԿԱՐԱԶԱՐԴՈՒՄՆԵՐ

- 1960 Ջեհան Ռիկտոս, Աղքատի մենախոսությունը,
Պիեռ դը Տարտաս հրատարակություն, Բիեվր
- 1963 Շառլ Բոնվեր, Փարիզի Սփիլինը, Լե Սանտ-Ռին
հրատարակություն, Փարիզ
- 1964 Ֆրանսիայի պատմություն, Գրքի Ակումբ
հրատարակություն, Փարիզ
- 1965 Սերվանտես, Ոխնունես եւ Կորտադիյո, Ֆրան
Բիբլիոֆիլ հրատարակություն, Փարիզ
- 1966 Ֆրանսուա Վիյոն, Բանաստեղծական երկեր,
Գրքի Ակումբ հրատարակություն, Փարիզ
- 1970 Ժիլեր Սերյոն, Սրբերը դժոխք են գնում, Ռոբեր
Լաֆոն հրատարակություն, Փարիզ
- 1973 Էրվե Քազեն, Ում եմ համարձակվում սիրել, Անդրէ
Սորե հրատարակություն, Սոնտե Կառլո
- 1974 Ժան Ժիոնո, Ցավի մենակությունը,
Ժամանակակից գիրքը եւ ֆրանս-շվեյցարական
գրասերներ հրատարակություն, Փարիզ
- 1974 Ժյուլ Լաֆարգ, Նոտր Դամ դը լա Լյուին
նմանակումը, Լե Սանտ-Ռին հրատարակություն, Փարիզ
- 1977 Ֆեներիկո Գարսիա Լորկա, Արյան հարսանիք,
Լեժե հրատարակություն, Փարիզ
- 1977 Ալբեր Կամյուի Լիակատար ժողովածու,
Հատոր 5-րդ, Թատերական երկեր
Անդրէ Սորե հրատարակություն, Սոնտե-Կառլո

- Jansem Lithographe 1993-1999, Ed. Galerie Flora J, Paris,
2000
- Jansem Mythologies, 2000, catalogue d'exposition, préface Lydia HARAMBOURG, Ed. Galerie Matignon, 2000
- Jansem Massacres, 2000-2001, catalogue d'exposition,
préface Pierre MAGNARD et Rainer Maria RILKE
(Extraits), Ed. Jansem, 2001

ILLUSTRATIONS DE LIVRES

- 1960 Jehan Rictus, «Les Soliloques du pauvre»
Editions Pierre de Tartas, Bièvres
- 1963 Charles Baudelaire, «Le Spleen de Paris»
Editions les «Cent-Une», Paris
- 1964 «Histoire de France»
Préface de Raymond Cogniat
Texte de Marcel Reinhart
Editions Club du Livre, Paris
Illustrations «La Révolution»
- 1965 Cervantès, «Rinconète et Cortadillo»
Editions les Francs Bibliophiles, Paris
- 1966 Villon «Oeuvres poétiques»
Préface de Raymond Charmet
Editions Club du Livre, Paris
- 1970 Gilbert Cesbron, «Les Saints vont en enfer»
Editions Robert Laffont, Paris
- 1973 Hervé Bazin, «Qui j'ose aimer»
Editions André Sauret, Monte-Carlo
- 1974 Jean GIONO, «Solitude de la pitié»
Editions Le Livre Contemporain et les
Bibliophiles franco-suisses, Paris
- 1974 Jules Laforgue, «L'Imitation de Notre-Dame de la
Lune»
Préface de Robert Mallet
Editions les «Cent-Une», Paris
- 1977 Federico Garcia Lorca, «Noces de Sang»
Editions Léger, Paris
- 1979 «Oeuvres complètes d'Albert Camus»,
Tome V - Théâtre
Editions André Sauret, Monte-Carlo

Ինքնանկար. 2001

Autoportrait

146 x 114

Ալբոմի հովանակորն է
«ՏԵՂԵՆԻ» ցուցահանդեսի կազմակցությամբ
«ՏԵՂՐԱՎՆ ՄԵԾ» հրատարակությունը

Կատալոգը հրատարակվել է
«Եղեռն» ցուցահանդեսի կազմակցությամբ

Հայոց Ցննասպանության թանգարան, Երևան, 2002թ.

Կատալոգում վերատպված բոլոր գործերը կտավի վրա յուղաներկ աշխատանքներ են

Նախարարն
Քրիստիան ԲԼԱՆ

Լուսանկարները
Ժան-Լյուկ ՄԱՐԳՈՏԵԱ

Մակետը
Աշոտ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Եջաղումը
Արամ ՈՒՐՈՒՏՅԱՆ

Տպագրությունը
ՏԵՂՐԱՎՆ ՄԵԾ հրատարակություն

Երևան 2002

Բոլոր իրավունքները վերապահված են

Ce catalogue a été édité à l'occasion
de l'Exposition Génocide

Musée du Génocide arménien, Erevan, 2002.

Toutes les œuvres reproduites dans cet ouvrage sont des huiles sur toile.

Preface
Christian BLANC

Photos des œuvres
Jean-Luc MARGOTTEAU

Maquette
Ashot GASPARIAN

Mise en page
Aram URUTIAN

Imprimerie
Tigran Metz

2002, Erevan

Tous droits réservés.

2500gr.

From the library of
Garen Gregorian
bequeathed by the Gregorian
and Kalognomos Families

ԵՊՀ գրադարան

SU0188005

7

TIGRAN METZ

/